

REPOZITORIUL INSTITUȚIONAL: PARTENERIAT DURABIL CU FACULTĂȚILE

Ana GUDIMA

Angajamentul unei publicații științifice este de a circula cât mai mult posibil – acesta este și unul din principiile Accesului Deschis (Open Access – OA) la informație. În era digitală, această responsabilitate include și explorarea noilor tehnologii de publicare și modelelor economice pentru îmbunătățirea accesului la publicațiile științifice. Larga circulație a publicației îi adaugă valoare și este un aspect semnificativ în cerința de a genera cunoștințe. Dreptul de a cunoaște și dreptul de a fi cunoscut produc în această situație un mix, care beneficiază totalmente de OA. Această capacitate tot mai mult diminuează decalajul dintre țările dezvoltate și mai puțin dezvoltate prin asigurarea accesului la informație, ce este foarte important pentru educație, cultură și dezvoltarea științifică la în general. OA poate stimula schimbul de informații și cunoștințe în comunitățile de educație și știință în țările slab dezvoltate economic.

Bibliotecile universitare se poziționează în fruntea mișcării Accesului Deschis la informație. Tendințele multiple ale accesului deschis la publicații, în ultimii ani, confruntă bibliotecile cu noi provocări și prezintă oportunități promițătoare. Mișcarea OA a găsit în bibliotecile universitare un refugiu pentru soluționarea problemelor. Pe măsura creșterii prețului la publicațiile și a restricțiile accesului la ele, repozitoriile devin o modalitate de acces relativ ieftină și ușoară, realizată în cadrul parteneriatului bibliotecă-facultatea. Prin intermediul repozitoriilor instituționale, acest parteneriat devine editor alternativ al publicațiilor științifice.

OA este deosebit de important pentru bibliotecile universitare, rolul lor fiind de a ghida cercetătorii în utilizarea repozitoriului instituțional. Din cauza reducerilor bugetare anuale, inflația, și costul ridicat la reviste și cărți, bibliotecile nu reușesc să satisfacă cerințele informaționale ale utilizatorilor. OA este modalitatea cea mai recentă de a sprijini activitățile de cercetare instituțională, prin furnizarea de informații la costul și timpul efectiv, la momentul potrivit și în formatul potrivit. OA are numeroase impacte asupra bibliotecilor universitare: economice, tehnologice, de colectare și gestionare a informațiilor, serviciile de referință, cultura informației. Pentru bibliotecile universitare OA este o condiție prealabilă pentru a supraviețui și a prospera la etapa actuală.

OA este o schimbare de paradigmă de la modelul tradițional al comunicării științifice la accesul deschis [5]. Datorită legăturii puternice între accesul liber și misiunea bibliotecii, nu este surprinzător faptul că bibliotecile sunt implicate într-o gamă largă de activități legate de accesul deschis. Ca exemplu poate servi campania de promovare a Accesului Deschis,

lansată în septembrie 2009 la Bursa de la Harvard (DASH). Peste 350 de membri ai comunității de cercetare de la Harvard, de la toate facultățile, au depus sute de lucrări științifice în repozitoriul instituțional [2].

Research Information Network recunoaște că, pe termen lung, Accesul Deschis poate ajuta la reducerea presiunii asupra bugetelor bibliotecilor, iar pentru următorii trei-cinci ani cel puțin, inițiativele OA vor continua să reprezinte sarcini primordiale pentru biblioteci. Bibliotecile universitare vor susține trei inițiative majore ale Accesului Deschis: catalog online cu acces public (OPAC), arhive instituționale și revistele OA [3].

Prin intermediul OPAC-lui, biblioteca poate deține controlul asupra aspectului și funcționalității interfeței de acces la informație. Repozitoriul instituțional (IR) fiind cunoscut și ca arhivă digitală, este văzut ca cea mai rapidă cale a accesului la cea mai largă gamă de literatură științifică, deoarece acesta permite autorilor de a publica fără bariere rezultatele cercetărilor.

Repozitoriul oferă numeroase beneficii pentru instituții academice, autori și biblioteci. Unul din beneficii este creșterea vizibilității și prestigiului. Repozitoriul instituțional ca un instrument de marketing poate fi utilizat pentru atragerea personalului, studenților și a finanțatorilor. Totodată, acesta este o modalitate pentru centralizarea, stocarea pe termen lung a tuturor tipurilor de materiale instituționale în sprijinul proceselor de învățare, predare și de cercetare [1]. Este o modalitate de a maximiza disponibilitatea, accesibilitatea și funcționalitatea rezultatelor cercetării științifice.

IR oferă bibliotecarilor o vizibilitate crescută și o prezență instituțională activă. Prin intermediul IR, biblioteca stabilește parteneriate durabile cu facultățile. Bibliotecile pot asigura competențe necesare pentru a dezvolta și a menține un IR eficient și să acționeze ca agenți ai schimbării în sprijinul implementării Accesului Deschis.

Remarcăm creșterea interesului instituțiilor academice din Republica Moldova față de repozitoriile instituționale și recunoașterea politicilor OA, însă arhivele instituționale în universități nu s-au dezvoltat [5]. Această situație poate fi atribuită mai multor factori, cum ar fi lipsa de înțelegere a noțiunii de repozitoriu instituțional, drepturilor de autor, politicilor editoriale, lipsa de stimulente, nivelul culturii informației, cunoștințe de auto-arhivare etc.

Pentru a face IR-ul mai larg răspândit, rolurile și responsabilitățile trebuie să fie asumate de diferite categorii de persoane în cadrul instituției. Bibliotecarii trebuie să joace un rol important în dezvoltarea IR, bazat pe necesitățile și susținerea facultăților, simplificarea procesului de depunere a publicațiilor, instruirea utilizatorilor etc. Rolul-cheie al membrilor facultății este de a prezenta cunoștințe în formă de rezultate ale cercetării în arhivele instituționale. Rolurile instituționale includ și introducerea politicii obligatorii pentru depunerea lucrărilor și formularea altor documente pentru gestionarea operațională a IR.

Revistele cu acces deschis reprezintă o altă inițiativă majoră a OA. Accesul Deschis poate fi realizat prin lansarea revistelor cu acces deschis sau prin conversia revistelor existente. Cel mai cunoscut software de acces deschis este Open Journal System [4]. Revistele cu acces deschis permit lectura, descărcarea, copierea, distribuirea și imprimarea articolelor și altor materiale informative. Ele sunt recenzate. Accesul deschis la reviste științifice accelerează procesul de cercetare și educație, stimulează schimbul de cunoștințe.

Este evident că bibliotecile universitare din Republica Moldova depun mereu eforturi pentru a fi implicate în asigurarea accesului la publicații științifice. Cu toate acestea, instituțiile sunt încă în urmă în atingerea obiectivelor complete. Obiectivul nobil al Accesului Deschis nu va fi realizat în cazul în care oamenii de știință vor fi numai „consumatori activi” și „colaboratori pasivi”. Există numeroase probleme în realizarea Accesului Deschis, care trebuie să fie abordate pentru a face cunoștințele și informațiile ușor disponibile pentru utilizatori.

Recomandări: Bibliotecile universitare trebuie să orienteze mediul academic către resurse cu Acces Deschis. Bibliotecarii trebuie să aibă un rol critic în promovarea beneficiilor Accesului Deschis la facultăți și pentru celelalte părți interesate. Finanțatorii trebuie să sprijine mai multe proiecte de cercetare, în scopul de a permite cercetătorilor să participe în mod activ la mișcarea OA, prin publicarea rezultatelor științifice. Administrațiile universităților ar trebui să îmbunătățească conexiunea Internet, care este temelia OA și infrastructura de telecomunicații. Ar trebui să existe și o politică de recunoaștere a publicației cu acces deschis în procesul de evaluare academică. Ar trebui să existe prevederi de politici clare privind proprietatea intelectuală, conținutul IR, standardele de calitate, drepturile de autor și alte aspecte conexe.

Referințe:

1. BANKIER, J.-G., FOSTER, C., WILEY, G. Institutional repositories: Strategies for the present and future. In: *The Serials Librarian*. 2009, no.56, p.109-115.
2. PRITI, Jain. Promoting Open Access to Research in Academic Libraries [online]. In: *Library Philosophy and Practice*. 2012. ISSN 1522-0222. Disponibil: <http://unllib.unl.edu/LPP/>
3. *Research Information Network* [online]. Disponibil: <http://www.rin.ac.uk/resources/rin-publications/policy-and-guidance>.
4. *The Public Knowledge Project* [online]. Disponibil: <http://pkp.sfu.ca/>.
5. ȚURCAN, Nelly. *Comunicarea științifică în contextul Accesului Deschis la informație*. Chișinău: CEP USM, 2012. 324 p.